

XIII.

E s i l u l u.

Nitia Vechia, canduva aprodulu lui Raresiu, si adi celu mai credintiosu sotiu de sórte, ajunse prin atâte perichie si neplaceri la Tiarigradu.

Elu cercá, cum stau simpatiele pentru Raresiu la Innalt'a Pórta, si nu audiá, decatu reu. Stefanu 'si platise bine pe basi si pe veziru, si erá ceva cu neputintia, cá unulu din amicii lui Raresiu se strabata la Sultanulu. — Nitia inse spuse, ca vine din tiér'a lui Zapolya, si capetà audientia, cá se intre la imperatulu.

— Innaltiate imperate! se adresà epistoléferulu — Elen'a princes'a nenorocita a lui Raresiu, lacrima cu umilintia la piciórele lui Sulimanu. Aci-i e rugarea!

Sultanulu primì scrisórea, si o cetì. — Stranutà la câte-va puncte, dar petrunsu de jalbele princesei, si vediendu, ca famili'a lui Raresiu 'i e cea mai umilita acu-

ma, si-a imblandîtu anim'a, si si-a pusu in cugetu, cá se-lu ierte.

— De cumva te rentorci la Raresiu, spane-i, ca princes'a a castigatu mil'a imperatului pentru famili'a sa.

Nitia esî mengaiatu si plinu de sperantie.

Sulimanu scrise carte, si prin unu solu imperatescu o tramise lui Zapolya, — cá ori in ce modu se tramita pe Petru la Tiarigradu.

Solulu a ajunsu in Ardélu si a îmmanuatu scrisórea lui Zapolya; dar' acest'a, influintiatu de Mailatu si aristocratii magiari, carii 'lu impresurara, — nu a vrutu se lase pe Raresiu din Ciceu nici la cuventulu imperatului. — Solulu se rentórse fara succesu indereptu. Sultanulu se manià urîtu pentru inganfarea regelui, — si mai scrise cateva epistóle, dar' totu indesiertu. Imperatulu turcescu tramise atunci pe alu doile solu, carele aduse aminte lui Zapolya de multu bine din partea lui Sulimanu, ma chiaru si a lui Raresiu, — si totudeudata 'i amanuntiá, ca de nu-lu vá lasá se mérga la Tiarigradu, va tramite óste, cá se rasipésca in Ardélu, — càci nu voiá se sufere, cá prin asia inganfare si renitinti'a se se vateme maiestatea lui. —

Zapolya vedea, ca demonstratiunile sale in contra Sultanului nu 'lu ducu la nici unu scopu, si aducendu-si aminte, ca 'i e datoriu cu tributu si supunere, s'a determinatu cá se lase pe Raresiu; dar' voindu, cá prin purtarea lui trecuta se nu 'si faca inimicu neimpacatu pe Raresiu,

despre carele inticlegea, ca acumu ar stá in gratî'a Sultanului, a plecatu la Ciccu, cá se se intelnésca cu Raresiu. —

— Inca odata se mai vedu doi amici! graì regele Ionu intrandu la Raresiu si imbratîsiandu-lu.

— Doi amici! eschiamà Raresiu, si zimbì cu ironia. Rege! cu de buna séma faci satira.

— Nici decum principe! carii suntu confederati, nu potu se fia inimici. — Ti voiu demustrá, ca nu te vei insielá in Zapolya. Sulimanu te chiama la Tiarigradu, tu ai se mergi cá se-ti indrepti caus'a innaintea lui. Lasa-ti princes'a si famili'a sub ingrigirea mea!

— Ingrigirea ta, rege! nu cumva se o faci sclava, si se nu mai fia Raresiu intru aperarea ei? vrei se repetiesci scenele cu Martinuzi? —

Ionu regele rosî pe fétia si se aflá in perplesitate. Temerea lui Raresiu, ce putea se fia si adeveru, avù asia impresiune asupra animei regelui, incâtu acést'a 'si simtia vinovatî'a. —

— Inca nime n' a vatematu asia tare libertatea mea — continuà principele, — decâtu Zapolya, acelu amicu, pentru a carui tronu moldovenii 'si versara sangele in tiéra straina!

— Raresiu! fii convinsu despre amicéti'a lui Zapolya. — Veniturile Ciceului voru remané pentru famili'a ta; militarii mei o voru pazi-o, pana ti vei indreptá caus'a! —

si regele atunci, cá se-si santiésca cuvintele, dedù man'a cu Reresiu, si i-o strinse.

— Fia asia, de voiesci inca sinceru a-mi fi!

Zapolya scóse atunci o epistóla adresata catra Sultanulu, si i-o dede se o citésca. —

— Vedi? cum ceru eu iertare dela Sultanulu pentru tine! si acést'a o voiu tramite cu solia intru onórea ta.— Jéta acì si alta epistóla, acést'a insu-ti se o dai in man'a lui Lugafibeiu, care 'mi este amicu si ingrigitroiu in Tiarigradu pentru causele mele. Elu are mare influintia la Sultanulu, si va face multu pentru tine!

Inca o imbratîsiare, si Zapolya se despartî. —Raresiu remase suprinsu si umilitu de amicéti'a rennoita. Elu 'si incarcà avutîele, se despartî cu atât'a durere de familia, si plecà cu soli'a lui Ionu la Tiarigradu intr'o dumineca din lun'a lui genariu 1539. —

Elen'a, care sperase multu dela Sultanulu, la despartîre se temea si de mil'a lui; càci multi domnitori fura chiamati la mila, dar' apoi despoiati si de viétia. Inse Raresiu nu mai putea suferí acést'a stare si batjocura.

Principele detronatu a ajunsu in câtev'a dîle cu soli'a lui Ionu regele la Constantinopoiu. —

Mai antâiu a cercetatu pe Lugafibeiu', si pentru promisiunile lui l'a incarcatu cu daruri. —

Rostani, fét'a Sultanului erá gatita spre cununia, si Raresiu a predatu lui Lugafibeiu doi margaritari cá

doua pere, cá se-i dee fetei Sultanului, si se-si faca cercei de nunta din ei. — Se dîcea, ca acesti margaritari erá candva in posesiunea lui Gritti. —

Raresiu, dupa ce a implutu pe porfirati de daruri, si-a dobenditu audiintia la imperatulu. Se credea, ca nime n'a pututu se-i ajute atâta, câtu Rostani. —

Sultanulu esaminà pe Rarasiu despre caus'a lui Gritti, ai carui doi fii fura purtati la Moldavi'a; despre cadintiele sale in contr'a lesiloru, si despre invinuirile, ce le dedura boierii si Stefanu VI., in contr'a principelui detronatu.

Raresiu a respunsu la tóte cu multa intieleptiune, si in Tiarigradu se vorbiá numai despre nevinovatî'a lui Raresiu. — Inse Sultanulu, carele singuru l'a depusu, nu putea se-lu ajute, cu câtu si Stefanu avea ómenii sei platiti pe lenga Sulimanu, — si acesti'a influintiara, de Raresiu s'a esilatu in Per'a seu Galat'a. —

O alta nenorocire asupr'a capului luì! si elu s'a dusu la Galat'a, pentru ca a decursu terminulu, câtu 'i mai erá permisu se remana in Tiarigradu. —

Dîlele lui erá pururea nuoróse. Descarcatu de averi, pentru ca cele dė frunte le rapise Sulimanu candu fu in Suceava; iéra cele remase le impartî singuru intra basii, carii impresurá pe imperatulu. —

— Nitia! dîse elu odata — numai tu ai mai remasu lenga Raresiu. — Eu nu potu se-ti remuneru credinti'a, càci de asiu puté, ti-asiu dá o parte a lumei; dar' mai bine ti-o vá remunerá Ddieu!

— Dómne! dulce e pentru mine a suferí cu tine. — Credinti'a mea, de 'o primesci de credintia, e remunerata, déca te poti insuti mengaiá, si in adeveru ar fi remunerata prin recastigarea fericirei tale.

— Fericirei mele! eschiamà vod'a — a trecutu, trecutu de fericire! unde 'mi suntu fii si muierea, cá se-i imbratiosiezu si se dîcu, ca sum fericitu!? A fi domnitoriu, si a ajunge in esilu, — e cea mai mare nefericire pe lume!

Principele incepù a lacremá, si rou'a ochiloru lui curgea pe barb'a lui cea lunga si carunta, cá cum curge unu ríu, ce a retacitu prin fenetie. — Anim'a lui cea tare cá ferulu s'a immoiatu; càci precum ferulu se manca de rugina, asia tari'a animei lui scade de necasuri. —

— Vina! vina servu credintiosu, se te imbratîsiezu pe tine in dorulu familiei mele!

Si Raresiu facù atunci câti-va pasi si se proptì pe bratiulu lui Nitia, carele se intrecea cu elu in plansu.

— Ah! de asiu puté fi numai unu minutu in Moldavi'a, — continuà principele — se mai ascultu curgendu rîurile patriei mele; se maï vedu falconii si vulturii sburandu pe culmele muntîloru ei; se mai vedu poporulu celu bunu, pe care l' am iubitu, si — si se 'mi resbunu cá leóic'a, ce prinde pe venetorii rapindu-i puii; se fiu tiranu, cá cei ce conjurara asupr'a mea, — si atunci, macaru se moru, cum móre unu cersîtoriu pe lenga garduri, se nu aflu mai multu mila la nici unu sufletu de omu!

— Nu lasa Ddieu nemicu fara resplata! -lu mengaià

Niti'a. Celoru buni cu bine, celoru rei cu reu. Dómne! mai sufere, si vei invinge necasurile sortii.

— Nitia! dîse Raresiu, si parcca erá suprinsu de o idea ce-i venì, si-i mai resfirà intristarea de pe fétia. — Niti'a! tu se mergi la Moldavi'a.

— Mergu unde voiesci. —

— Se te intelnesci cu Grozea, uniculu dóra, pe carele 'lu mai am cu credintia.

— Nu e uniculu, — poporulu intregu e pentru Raresiu.

— Seraculu poporu! dar' ce-mi póte elu ajutá in esilu?

Se duci lui Grozea o scrisóre.

— Ducu Dómne! —

Principele se pune atunci la mésa si scrie. —

Vorniculu meu! Raresiu e esilatu in Por'a. Durerile lui se invólba in anima, cá valurile marei fara fundu; ochii lui suntu cá nuorii cei plini de plóia. — Aceste mai romasera lui Raresiu din domni'a Moldaviei, si aceste suntu resplat'a pentru invingerile, ce castigara gloria tronului din Suceav'a. — Averile lui Raresiu suntu rapite si impartîte întra turci, fara cá se mai aiba sperantia dela Sultanulu, carele 'i promise mila, dara 'i dedù esilu.

Unic'a speranti'a e inca din Moldavi'a insasi, si acì, dela Grozea. De nu vinu angeri in ajutoriu, invita diavolii, atât'a batjocura nu e mai de suferitu. Doi ani acusi,

de candu totu suferu. — De este dela Ddieu, cá Stefanu inca se mai domnesca?? . . . . Credu ca me pricepì! — Raresiu.

— Acì e epistól'a, cósa-o in vestmentulu teu, cá se nu o afle nime, de vei fi cercatu, si de se vá face ceva in favórea mea, rentórn'a si 'mi spune!

— Asia voiu face! dîse Nitia si plecà, iéra principele remase singuru in esilu. —

De voiu renturná candva! — cugetà Raresiu, — va curge sange pe stradele Suceavei, — se-mi facu placerea, se me bucuru, se me jocu si eu cu sórtea altor'a, cum se jóca ei cu a mea! Vai! ve rugati lui Ddieu, se nu mai fia Raresiu principele Moldaviei, ca acum nu e mai multu celu bunu la anima!

Si cadiù de furi'a-i turbata ametîtu la pamentu.

XIV.

„Eu voiu fi domnu, iera Cornea, vointi'a mea:"

Raresiu traiá in esilu, — famili'a lui superata in alta tiéra.

Dar' asupr'a Moldaviei mandre venì o alta nenorocire! Locustele de catra nordu mancara totu ce erá verde si bunu in tiéra, si au remasu locuitorii fara tóta ród'a. Fómete mare si nendestulari!

Poporulu erá superatu pe Stefanu, pentru ca nu-lu aperá in contra boieriloru, si nu se ingrigia de sórtea lui, — si l'a numitu Lacusta-voda. Elu crescendu multu intra turci, s'a adapatu cu moravurile loru cele selbatece, loru li-a datu simpati'a sa, iéra dela ei nu a primitu decatu esemplulu crudelitatii. —

Stefanu pentru fiace demandá mórte, versat'a atât'a sange de tiereni si boieri, câtu nu se mai pomeniá; adeseori 'i chemá de óspeti la més'a sa, apoi ací cu man'a

propria 'i ucidea. — Unu monstru pe tronulu Moldaviei,— unu tiranu cu puterea in mana. —

Boierii, carii erá inimicii lui Raresiu, incepura a fi adi inimicii lui Stefanu.

Grozea, carele erá vorniculu mare alu lui Raresiu, primì epistól'a dela Nitia. — Multu se intristà de sórtea amicului seu. — Elu incepù cu o politica rara se disguste pe Mihulu hatmanulu si Trotusianu logofetulu lui Stefanu de domni'a tirana. — Acesti'a nu se vedea siguri cu viéti'a, vediendu pe Stefanu de atâtcori cá turbatu si ucigendu pentru fiace. O frica patrunse animele boieriloru, carii se tienea de curtea lui Stefanu. O schinteia trebuiá numai, cá se se aprinda foculu.

Nime inse avea curagiu de a face intriga, cá Mihulu si Trotusianu. Ei deoparte simulá credintia neclatita, de alta lucrá sa-i derapene domni'a, si aflandu sprigiuire si la altii, strabatura departe cu planulu loru. —

Mihulu pentru realisarea planului seu se castigà de o cina stralucita, la carea 'nvità pe Grozea, Trotusianu, si pre fratii Arburesci si Ganesci. — Grozea se facù morbosu, si numai singuru nu venì la cina.

Erá pela medilloculu lui Novembre 1540. Si inserase, si ór'a batuse diece. —

Invitatii venira, si dupa unu discursu scurtu si nevinovatu se pusera la mésa. — Mihulu avea grige mare, cá se nu se planga óspetii de grigea beuturiloru. Vinulu

rosiu de Cotnaru se turná prin pocale, si óspetií se intrecea la toaste.

— E bine, bine! dîse Mihulu — totu noi se traimu da' de tiéra se nu ne mai aducemu aminte?

Ei erá din patriotii cei mai buni, din familii vechie romane, cu merite pentru tronu si tiéra.

— Se traiésca tiér'a! strigara toti deudata, si ciocnira pocalele, de se versá vinulu rosiu, si lasá urme cá de sange.

— Dar' bine! observà Mihulu, — cum póte se traiésca tiér'a sub unu asía domnitoriu? — Acum vedemu, câtu erá de bunu si blandu Raresiu. Se traiésca Raresiu!

— Se traiésca Raresiu! inchinara cu totii.

Trotusianu logofetulu erá seriosu audîndu de numele lui Raresiu; pe féti'a lui bruneta se citia o resolutiune, si corpulinti'a lui promitea o taría si energia! —

— Ce cugeti Trotusiane?! intrebà Mihulu zimbindu. Cu de buna sém'a numeri invingerile lui Lacusta-voda? ha, ha, ha!

— 'Lu urescu, cá pe o lacusta, ce ni-a stricatu florile pe siesurile si muntii patriei mandre. —

— Lacustele trebuiescu ucise, ca ne préda patri'a; — se péra si lacust'a mare. Si voi, Ganesci si Arburesci! fetiori de mama romana, vitia de voinici de tiér'a, há, ha,

nu dati voturile vóstre? intrebà Mihulu, si clatesce din capu, cá si candu i-ar indemná: asia se fia!

— De ati sci voi, câtu de tare urîmu noi pe Stefanu! graira Arborescii! —

— Totu de unu cugetu suntemu si noi! respunsera Ganescii.

— Asia i-am bé sangele! si atunci Trotusianu-si goli pocalulu.

— Se se verse! strigà Mihulu, si atunci dedù man'a cu toti in sîru. —

— O intardiere macaru de 24 de óre ni nimiscesce tendinti'a! observà Trotusianu. Elu sciá, ca déca li se vá resfirá puterea vinului din capu, cu sange rece voru cugetá altucum. Inca adi! in nóptea acést'a se fia!

— Se fia! se 'nvoira cu totii, si atunci pusera man'a pe luminariulu de pe mésa, cá si candu aru jurá pe lumina.

— Stefanu dorme in foisiorulu seu in cetate, — dîse Mihulu hatmanulu catra Arburesci si Ganesci; — voi ve tieneti de curtea lui, puteti intrá si nóptea la densulu. Trebuia a-lu insielá cu o faima noua, si elu va deschide usi'a, si atunci destulu timpu de a pune man'a pe elu!

— Se pornimu! strigara cu toti. —

Ei se înarmara, si luandu si alti servitori de curte cu sine, grabira cá nesce lupi selbatici asupr'a pradei.

Vod'a durmiá in pace in foisioru, si usi'a erá incuiata.

— Deschide usi'a! strigà Mihulu, — o faima rea am se-ti spunu, perichiu pentru tine !

Toti calcá pe degete, si tienea bine de arme, cá se nu se auda strépetu!

Strigarea din afara nu a turburatu visulu lui Stefanu.

Mihulu 'sí repetî rol'a, dar' li se parea pre multu, cá se astepte pana ce li se deschide usi'a, ci cu sulitiele loru fu usi'a resipita sí cadiù din tienetórele sale. —

Cutremurarea curtii desteptà pe principe. Elu fù confusu, si nu-si cunoscea pusetiunea. Sarì din patu in camesia si grabi catra usia.

— Cine sunteti, de nu-mi dati pace se dormu?

Respunsu nu se audiá. — Radiele lancede de o luna paleda sí invelita cu nuori numai atat'a lucire imprastiá prin usi'a deschisa, incatu in intunereculu chiliei se vedea o figura alba si de pe bocea-i se cunoscea a fi Stefanu.

Ei se apropiara cu sulitiele de figura, si-o impunsera. —

— Vai! voi telhari! strigà Stefanu, sí cadiù la pamentu, scaldatu in sangele seu. —

Unulu dintre ei, carele din intunerecu nu se cunoscea, 'i taià capulu, si i-lu arunca pe strada.

— Asia, asia de grozava se fia mórtea domnitoriului tiranu! aprobà Trotusianu.

Unu bucinu se audiá resunandu in cetate, si eculu infiorá pe ucigatori.

— Se grabimu! pretinse unulu din Ganesci, — ostasii se potu inca aduná in contr'a nóstra. —

Aci e hatmanulu loru! respunse Mihulu. — Nici o téma, — ei trebuia se se bucure, ca a caditu capulu balaurului. —

— E semnalu, ca a trecutu mediulu noptii. —

Si atunci se scoborîra din foisioru si se imprastiara in linistea cea mai mare. —

— Mane se ne adunamu, se alegemu voda nou; — vai de celu ce va fi in contr'a nóstra. Eu potu inca dispune cu armat'a. —

— Se péra celu ce va fi in contra; respunse Trotusianu.

Manedî erá dumineca. — Campanele tragea pentru mis'a de demanétia, si cetatienii din Succava plecara la biserica. —

O adunatura se opriá la capulu taiatu, ce jacea pe strada. —

— Acui e capulu acest'a? intrebá poporulu. —

Unu cersîtoriu, carele numai ieri capetase mila dela domnitoriu, cunoscea féti'a.

— A domnului Moldaviei! respunse cersitoriulu. — Ochii lui cei infocati suntu inca deschisi, cautati numai cum ceru resplata! — Barb'a lui cea scurta si angusta, numai pe sub falci, erá acoperita de sange slaitu. Si limb'a, ce

odata invertea tiér'a prin vicleniele ei, erá scósa, cá si candu nu ar mai avé locu in gura. —

Si se ingrozira toti, câti vedea, — si câti audiá de mórtea lui Stefanu. — Nime inse mai tare decatu mitropolitulu, carele 'si perduse unu amicu si patronu in Stefanu. —

Ucigatorii si alti boieri se adunara la cas'a de sfatu cá se aléga voda. — Lumea inca nu sciá de casulu mortii, dar' Ddieu nu lasa pe cei rei nepedepsiti. — In sal'a sfatului erá o larma mare.

Poporulu de pe strade ascultá cu nerabdare, cá se auda, cine va fi alesulu; si nu strabatea la elu, decâtu eculu unui murmuru infioratoriu. —

— Ah! de ar veni Raresiu iéra in Moldavi'a! se audiá siopote printre poporu; nu cutezá inse nime se-si arete simpati'a apriata. —

Unii din boieri propusera, cá se se faca rugatiune la Sulimanu, se ierte pe Raresiu si se-lu repuna in tronu. — Anastasiu, carele se sfatuiá cu Petrasc'a, Crasnesiu si Cosm'a intr' unu coltiu a salei, lucrá din tóte puterile, cá numai Raresiu se nu revina, pentru ca ei atunci se vedea perduti. —

Ucigatorii doriá pe unu domnitoriu, carele se depinda dela ei; cá aceea se faca, ce ei voru voi.

Mihulu sarì atunci pe scaunu si strigà: Se traiésca Cornea, portarulu Suceavei si domnulu Moldaviei!

Partid'a lui resună: Se traiésca Cornea - voda.

Mihulu se rapedí atunci la ferésta si cuventà poporului adunatu despre alegerea principelui nou.

Poporulu erá spariatu de atâte evenimintc politice, fara cá se traga vre odata folosu de ele; si nici ca-si aretà placerea, nici ca-si deschiarà nenvointi'a cu Cornea.

Acest'a erá mai nainte servu la Mihulu, — dar' de candu ajunse elu hatmanu, Cornea fù portariulu cetatei. — Innaltiandu-lu pe tronu, 'i pusera numele „Alisandru." —

Nime nu asteptá mai mare folosu din alegerea acést'a, decâtu Mihulu, pentru ca avea mare influintia asupra fostului seu servu.

— De este cineva mai puternicu in Moldavi'a astadi, — cugetà Mihulu, — se mi se arete, pentru cá se o patiésca cá si Stefanu. — Eu voiu fi domnu, iéra Cornea, vointi'a mea!

XV.

Macelulu dela Galatiu.

Cornea séu Alisandru se innaltià pe tronu. — Domnia lui a statu numai din placerile vietiei. — Erá nebagatoriu de séma in tóte si lenesiu; de causele publice se ingrigea mai multu Mihulu si Trotusianu, carii 'lu alesera de principe.

Intemplarile din Moldavi'a erá neplacute in Tiarigradu; acele inse dedura sperati'a cea mai buna pentu Raresiu; — càci elu se rugase de Sultanulu, cá se-lu elibere din esilu, si se-lu primésca in óstea turcésca. Numai acestu modu — cugetà Raresiu — mai este pentru elu, cá se lucre pentru recastigarea tronului. Nici s'a insielatu, pentru ca Sulimanu in postulu cratiunului 'i si promise ajutoriu, cá se rentórne in Moldavi'a cá si principe. —

Acést'a a ajunsu la urechiele lui Cornea. —

— Ce e de facutu acuma, Mihule? intrebà Cornea. Raresiu a recastigatu grati'a Sultanului si elu vine cá se-si ocupe tronulu!

— Nici catu se desperci voda! se ceremu ajutoriu dela Ferdinandu I. imperatulu romaniloru, cá se nu lasamu pe Raresiu se tréca marginele Moldaviei! Moldovenii avura si in trecutu ajutoriu dela regii unguresci asupr'a turciloru, vomu capetá si de astadata.

— Ajutoriulu regilor ungarici, — observà Trotusianu, — totudeuna a constatu multu pentru tiéra.

— Se constee orï ce, dîse Mihulu — dar' Raresiu se nu mai póte renturná. —

— Cá se ne scutimu de turci, — observà Cornea, — se inchinamu tiér'a lui Ferdinandu. — Elu ne primesce sub scutulu seu in pretiulu acest'a.

— Se inchinamu tiér'a, càci numai asiá putemu scapá si noi! aprobara cei doi amici a-i principelui.

Atunci tramisera pe Petru Rubeu cu rugaminte la Ferdinandu I., cá se li dee ajutoriu. Regele Ungariei inse, fiindu ocupatu cu alte afaceri politice, li-a refusatu cererea. ✶

Sulimanu a intielesu de intrigele lui Cornea, si a grabitu, cá se rennaltie pe Raresiu, — pentru acést'a 'lu chiamà si 'i spuse se se castige pentru recuprinderea tronului. Imperatulu insarcinà pe Imbré-ag'a, cá cu ianicerii si óste turcésca se petréca pe Raresiu pana la Suceav'a. —

Principele tienù in 6. Januarie 1541 in Tiarigradu o solemnitate mare, multiamindu lui Ddieu, ca a imblandîtu

anim'a imperatului, de s'a intorsu cu mila catra densulu, si in acea dî a si plecatu la Dunare, tienendu catra Drastioru. Ajungendu Raresiu aci, trecù la Brail'a si 'si puse óstea in ordine, cá de cumv'a Cornea va vení a supra lui, s e-lu póta intempiná cu cuviintia.

Boierii din Succav'a încremenira de frica, audîndu ca Raresiu a plecatu catra Dunare; — Anastasiu mitropolitulu tremurá cá de friguri; Simeon parcalabulu 'si vedea nencetatu innaintea ochiloru umbr'a lui Barbovschi, si gâdea. Petrasca cu sotii lui asteptá o resbunare drépta.

Ei se sfatuira, cá se parasésca pe Cornea si se plece la Braila, cá se se inchine lui Raresiu, sperandu gratîa. — Multi dintra cei ce se simtîra vinovati avura inca curagiu de a se insotî cu amicii lui Raresiu, crediendu ca nu se voru cunósce animile loru, si voru rataci si ei intra cei buni, cá oile cu calbéza intra cele sanetóse.

Mihulu si Trotusianu cu vre o cativa inse remasera intru aperarea lui Cornea.

Boierii ajunserea la Brail'a, urmati de o multîme de poporu, cá se se inchine lui Raresiu si se céra iertare. — Raresiu vediendu atâte rugaminte si umilintia, i-a iertatu pre toti, si li-a dîsu: Fiti in pace si iertati de gresielele vóstre, câte mi-ati facutu órecandu! —

— Multi ani se domnésca cu pace Raresiu voda! strigara toti. Bine ai venitu domnulu nostru celu d'antâiu!

Poporulu erá plinu de bucuria si s'a facutu veselia mare la Brail'a. —

Atunci Rarcsiu 'si castigà óstea, cá se mérga la Galatiu, pentru de a trece in tiér'a sa. —

Mihulu si Trotusianu, dimpreuna cu Petrasca, Crasnesiu, si Cosm'a, carii remasera intru apcrarea lui Cornea, se sfatuira, si 'si schimbara planurile, cá si ei se mérga si se intimpine pe Raresiu; dar' cá se castige gratia, se sfatuira, si ucisera pe Cornea. —

Pe candu ajunse Raresiu la Galatiu, erá si ucigatorii negri de fatia. — Raresiu 'i cunoscea pre bine, si cautá in rerunchii loru.

Petrasca! ce esti superatu? intrebà principele. Toti se bucura de venirea mea, si pe féti'a ta se vede inca intristare?

— Mari'a Ta, si eu me bucuru, — Ddieu insu-si scie anim'a mea! respunse Petrasca, dar' anim'a lui erá inghiatiata.

— Crasnesiu si Cosm'a! voi cu de buna sém'a ati suferitu de morburi, sunteti asiá fara de féti'a!

— Mari'a ta! observà Cosm'a, — sanctosi suntemu, calea cea lunga ne-a truditu pre tare.

— Dar' pe mine cum m'a truditu calea de trei ani acusi. — Inse pe voi mai tare v'a truditu calea de pe délulu manastirei Bistriti'a. —

Petrasc'a trecserì la cuvintele aceste, si galfedi cá cér'a. — Anim'a lui tremurá, iéra ochii i se impanjiná cá celui pe mórte.

Boierii erá muti cá pescele si batea fotie ca colibri. De ar' fi cugetatu ei, ca Raresiu tóte le scie, mai curendu se ucidea singuri în Succav'a. —

Raresiu, vediendu-i in perplesitate, se prefacea, ca nu astépta respunsu dela densii, ci purcese mai nainte.

— Serman'a Moldavia! câtu e de nefericita! 'si schimba domnitorii, cá domnii servii; dar' 'i schimba si altumintre, din lumea acést'a in ceealalta. — De graiescu adeverulu?

Raresiu 'si tienea ochii pe Mihulu si Trotusianu la intrebarea din urma. — Unu chinu mai mare nu putea se fia asupr'a loru, decatu ochii cei ageri a-i principelui. Aceste cuvinte tientitóre erá cá atâte sageti in anim'a acelor'a, carii se simtiá vinovati, si se temea de mórte!

— Eu v'am iubitu pre voi, si voi pre mine nu! Ah! ce durere acést'a. — Eu am premaritu Moldavi'a, si voi m'ati esilatu din tronulu ei, — spuneti, de s'a facutu cu dreptate?

— Voi'a lui Ddieu multe face! respunse Mihulu.

— Dar' ómenii mai multe facu fara voi'a lui Ddieu! replicà Raresiu! — Ddieu a vrutu se perdu tronulu, se fia Stefanu ucisu? si Cornea se cada o asemene victima! Grozea! cu tine dau cuventu mai in urma, noi ne-am despartítu. . . . .

— Nici candu Dómne! intrerupse Grozea cu o anima vesela.

— Ne-amu despartitu, intielegu de Barbovschi. —

Discursulu lui Raresiu, cu unu tonu ironicu, dar' durerosu, — cu loviri la evenimintele din Moldavi'a, erá o tortura si terorisare grea pentru multi din boieri.

— Se ne veselimu boieriloru! provocà Raresiu. Mesele suntu intinse, ve asiediati; càcí dupa prandiu parasimu Galatiulu si grabimu catra Suceav'a. —

Taber'a lui Raresiu erá asiediata lenga tiermurii Dunerii, si sub unu cortu mare erá prandiulu asternutu. Erá inca frigu in lun'a lui Fauru, dar' sórele la amédiu incaldiá aerulu venturosu. —

Prandiulu curgea in petrecere cordiala, numai pe féti'a unor'a se vedea ingrigire. —

— Se traiésca Raresiu! strigara boierii inchinandu cu pocalele. —

Petrasc'a se stergea de sudori, ce-lu incaldîra, de-i facura fétia rumena. De am puté se scapamu de aci, — dîse elu catra Cosm'a, — nu sciu cum, dar rea presimtîre amu. —

Si candu punea ei pocalele la gura, cá se bee, se audî o pocnire de tunu, — iéra de spariare depusera beutur'a.

— Unu inimicu se vede a vení asupr'a nóstra! strigà vigili'a antâia, si faim'a ajunse pana la Raresiu. —

— Suntemu venduti, perfidia! graì principele. —

— Óste moldovéna vine! insciintià nunciulu calariu.

— Aci e conjurare, inca si acum vreti se mai impingeti tiér'a in nevoi? se adresà Raresiu catra Mihulu, si 'si scósa sabi'a din téca. — De tu ti-ai adordinatu óste, cá dóra se ne prindi?!

— Mari'a ta! poti fi paciuitu, — respunse Mihulu, — tiér'a te asétpta cu amóre. — Nici o conjuratiune, 'ti garantezu.

Janicerii si turcii se pusera in linia de atacu, cá se apere cortulu.

Alisandru Cornea, mai nainte de ce 'lu ucisera, jurà o parte a óstei, cá se atace pe Raresiu; acestu despartiamentu veniá cu scopu, cá se prinda pe principele Moldaviei.

Unu atacu micu, si moldovenii se retrasera. —

Ddieu a vrutu, se me mai scape de curs'a vóstra! dîse Raresiu, si intorcendu-se catra cei cunoscuti de conjuratii vechi, séu inimicii sei, le graì: Voi sunteti adi robii mei, si veti perí! Eu v'am iertatu odata, dar' voi pe mine nicicandu?! viéti'a vóstra s'a finitu, — ve rugati acù lui Ddieu, cá elu se ve ierte, — eu nu potu: intra asiá lupi numai sabi'a póte face pace.

Indesiertu se rugara, cá se capete gratia. — Manele loru fura legate in spate, si ochii cu marama. Raresiu dedù semnulu, si capetele loru cadiura, pe cum cade merulu putredu din pomu.

— Asiá voiu face cu toti inimicii tronului si a tierei!

Fapta tirana si infioratóre fù acésta; dar' si mórtea lui Stefanu si a lui Cornea a strigatu resbunare asupr'a

loru. — Fericirea poporului si à tierei pretinde, cá se se sterpésca cuiburile de sierpi si naparce, de cluburi si complote. —

Atunci Rarcsiu 'si strinse óstea straina si plecà dela Galatiu spre Suceava. — In calea lui ostasimea moldovéna si poporulu veniá si 'i se inchiná cu bucuria. —

— Se judece Ddieu! cugetá principele — de ci 'si perdura viéti'a fara dreptate. —Sufletulu lui 'lu mustrá, dar' se linistia in credinti'a, ca nu a facutu pecate!

XVI.

Furi'a poporului in Suceav'a.

Unii din inimicii lui Raresiu nu cutezara se-i iesa inainte la Brail'a, ci remaserá acasa. —

Audindu ei inse apropricrea principelui si patîrea boierilorn la Galatiu, precum si bucuri'a poporului ca domnitoriulu d'antaiu se rentórna cu furia asupr'a rebeliloru, erá fórte infricosiati, si nu sciá ce se faca, se se ucida pe sine insu-si, séu ce? cá se castige grati'a lui Raresiu.

Cea mai mare ingrigire o avea Anastasiu, sciindu, ca elu fù agitatoriulu maniei Sultanului; ma si caus'a unoru versari de sange.

Simeon parcalabulu, unu omu micu de statu si slabu, inse plinu de blastematîa, erá la Anastasiu si se sfatuiá, ce se faca? Acel'a de frica 'si perduse tari'a mintii si nu mai sciá se tiesa intrige noue, 'si clatindu din capu, 'si batea fruntea cu man'a-i uscata, pe care se vedea ósele.

— Gratî'a lui Raresiu sub ori ce pretiu! dîse parintele, si incepù a-si scarpiná barb'a cea rara si de totu albita de unu anu încóce pentru mustrarile sufletului.

— Se ne aretamu inimicii boieriloru ucisi la Galatiu! — respunse Simeon — si se ne inchinamu lui. —

Sfatuirea loru nu putea se aiba altu resultatu, decâtu se astepte pe Raresiu cu umilintia. —

Principele mai avea cale de trei dîle pana la Suceav'a. — Anastasiu demandà curtelnicilоru lui, cá se nu mai lase pe nime la densulu. —.

Simeon, carele nu avea linistea sufletulu nici dîu'a nici nóptea, venì cá se mai vorbésca cu Anastasiu. — Intrarea 'i fù oprita, iéra parcalabulu se verì cu sil'a. —

— Si ce parinte! esti in patu, esti morbosu?

Anastasiu nu putea se mai graiésca, abià 'si misicá buzele, — elu jacea in resuflarea fara graiu. Strembarile gurei lui infiorá pe Simeon', si acest'a nu mai putù vigilá la patu-i de mórte, si esi fara de sfatu.

Parintele in de catra séra mai venì pe unu minutu la sine, 'si mai intinse odata man'a la sticluti'a, ce stetea pe scaunu, — si beù câtu mai remase in ea.

Stelele se aretara pe ceru, si unu sgomotu se audiá la usi'a parintelui. Simeon intrà a douór'a cu puterea in casa.

— Si ce? intrebà elu — n'ai aprinsu lumin'a, parinte? e asia de intunerecu in chilia! —

Nu erá nici unu sufletu cá se-i respunda.

— Parinte! strigà Simeon, si 'lu pipaì la piciòre. 'Lu scutura, si afla unu trupu rece. —

— Parinte, esti mortu! eschiamà parcalabulu cu unu recnetu de animalu, si cadiù fara puteri la piciórele patului. —

Tieolitur'a grozava alarmà pe servitori, si acestia grabindu cu lumin'a in mana, aflara o scena infioritóre.

Radiele luminei patrunsera sub genele parcalabului, si le facù se misce. Servitorii 'lu redicara pe scaunu, iera elu, dupa unu repausu scurtu, lacrimá la mórtea parintelui. —

— Se dormi in pace, tu esti scapatu, inse eu nu sciu de capetulu dileloru mele! dîse Simeon, si se duse. —

Trecura inca doue dîle, si Raresiu ajunse sub murii Suceavei cu taber'a sa straina si moldovéna. —

Nu erá nime, cá se-i mai stee in contra.

Simeon strinse cheile cetatii, si punondu-le pe o perina de catifea rosîa plecà cu boieri, cetatieni si poporu, cá se intimpine pe Raresiu cu umilintia, cá semnu, ca cetatea i se preda cu pace si credintia.

Raresiu erá incungiuratu de boierii, carii se renturnara cu elu dela Galatiu.

— Dómne! dîse Simeon, si se puse pe genunchi — mi-ai incredintiatu cheile cetatii si eu le-am pastratu cu crerintia. — De a gresîtu candva Succav'a a supr'a ta, iérta-i, anim'a ei nu s'a despartîtu de tine si tronulu teu; ea te astépta cu bratiele deschise!

— Sculati! graì Raresiu càtra cei ce se umiliá; de voi me iubiti pre mine, si eu ve iubescu pre voi!

— Se traiésca domnulu nostru celu d'antaiu! strigara cetatienii.

Atunci Raresiu facù semnu cá se plece cu toti in cetate. — Dîu'a intrarii lui erá 22. Fauru 1541. —

Candu ajungea conductulu la curtea lui Raresiu, se audiá din alta strada unu cantecu marctiu dumnedieescu; Versuri de prunci mici si de barbati cantá: Omulu cá iérb'a, dîlele lui ca flórea campului!

Raresiu, audîndu canteculu maiestaticu, 'si oprì conductulu ce-lu petrecea cu solemnitate catra palatiu, si ascultandu, se vedea unu cortegiu petrecendu pe unu repausatu la crípt'a din catedral'a Suceavei. —

Principele se suprinse. Ce cortegiu e acel'a? intrebà pe Simeon, carele purtá cheile de steng'a lui.

— Anastasiu a muritu! respunse parcalabulu.

— Pentru acést'a nu a venitu si elu innaintea mea! Ce fericitu!

Sicriulu se apropriá; si principele demandà suitei sale, se-lu impresure. —

— Se ne rugamu lui Ddieu si pentru sufletulu inimiciloru nostri! dîse Raresiu, si atunci ingenunchià, si rostì cu pietate: Tatalu nostru!

Dupa esemplu acest'a toti dîsera o rugatiune, de se audiá o siopotitura lina, cá si candu unu zefiru ar intórce frundiele codrului.

— Se fia iertate pecatele lui, câte mi-a facutu mie si vóue, si lui — graì principele — si redicandu-se cu totii de pe genunchia, trecù catra palatiu, iéra sicriulu intrà in catedrala. —

Acést'a scena aduse pe toti in admirare, mai alesu pe cei ce sciá, ca Anastasiu a fostu unu inimicu neimpacatu alu lui Raresiu! — Poporulu lacrimá vediendu noblétia si blandétia in anim'a lui, si amórea poporului catra elu crescù fórte.

Raresiu ajunse cá se intre prin pórt'a palatiului. Intra poporu se latî unu murmuru. —

— Dómne! cuventá unu ostasiu betranu, resplatesce celoru ce te alungara din mediloculu nostru, fara voi'a nóstra. Noi te-am iubitu, càci ne-ai purtatu de atâteori in resbóie asupr'a inimiciloru, si cu invingerile tale ai castigatu tierei si tronului teu marire! — Se traiésca Raresiu!

Cuvintele din urma resuná pe buzele mieloru de ómeni! Raresiu scapá lacreme ferbinti cá foculu, si luciósе cá rou'a.

— De am facutu ceva bine pentru tiéra, — respunse principele, — am facutu cá parinte adeveratu, cá domni-

toriu dreptu, cá romanu si patriotu. Voi toti ati fostu marturia la faptele mele, inse neamicii mei, carii au fostu si a-i vostri, au dîsu, ca sum reu, pentru ca ve iubescu pre voi, si nu-mi placu fara-delegile loru. — Ati fostu marturia si la faptele lui Stefanu, si Cornea, — spuneti, de v'a iubitu mai multu decatu mine?!

— Se péra toti, se péra toti! strigá poporulu. — Se péra, carii jurara asupr'a lui Raresiu. —

— Nu vreu se mai vedu sange de moldovénu curgendu de spad'a patriotiloru. Mergeti acasa, si fiti pe pace, ve bucurati de venirea mea, cum me bucuru eu de voi! graì Raresìu, si intrà in palatiu.

Poporulu remase adunatu; siópte infioratóre siusiurá intra agitatori. — Se péra rebelii . . . . se péra conjuratorii tronului! se audiá din candu in candu. — Nitia amblá ca unu sierpe printre ómeni, si sumutiá la resbunare.

Furi'a poporului se insciintià lui Raresiu. — Elu tramise atunci pe Grozea, cá se-lu impace.

— Bucurati-ve de dîu'a acést'a mare, — graì Grozea de pe ferestr'a salonului — si mergeti a casa, si ve ospetati in pace pentru rentórcerea domnitoriului celui bunu. —

Poporulu nu se indestulà cu atat'a. — Grozea, de si erá placutu, nu-si putú castigà atât'a autoritate — pe lenga tóta intrepunerea sa, cá se imprastie pe furiati. —

Se traiésca Raresiu! se-lu vedemu! strigá poporulu.

Grozea insciintià pretensiunea publica, si Raresiu se aretà atunci pe feréstra.

— Cetatieni si tierenii mei iubiti! se adresà principele. Mergeti si ve asiediati la cortelele vóstre in pace; cei rei si-au trasu pedéps'a, toti ceialalti suntu buni. —

Poporulu murmurá si mai tare; unu sgomotu strigá: Resbunare! resbunare! asupr'a inimiciloru tronului. — Inca multi suntu rei, — se péra parcalabulu, se péra sotii lui.

Atunci poporulu se aruncà asupr'a lui Simeon si acelor'a, acarora nume se audiá resunand, si 'i trentì, lovì turtì si ucise. — Elu se inversiuná cá unu tigru, ce vede odata sange, — si pe câti 'i sciá de rebeli si de inimicii lui Raresiu, 'i spintecà pe stradele Suceavei.

Jacea cadavrele pe stradele cetatii; abia puteai face vre unu pasiu, fara cá se nu calci pe sange; o scena infioratóre se latî in tóte partile; boierii, carii nu se ascundea, putea se cada préda poporului inversiunatu, se fia chiaru nevinovati. —

Dar' nu este nici o fapta rea, cá se nu se resplatésca cu reu. Ddieu a destinatu in lume, cá reulu se servésca de esemplu pentru reu.

Raresiu atunci se puse in fruntea uuui despartiementu de armata, si cu sabi'a scósa cutrierà stradelele, pentru cá se restaureze pacea si ordinea.

Inca câteva cadavre si din poporu, si acest'a se imprastià inspaimentatu. O patrola numerósa se vedea in tóte stradele, si nóptea aduse linistea cea mai adenca.

Luminele erá stinse; numai la o casarma, unde erá cadavrele adunate, se vedea boeresele cu perulu desple-

titu si imbracate in negru plangendu triste pe barbatii séu fiii loru. — Durerile chinuitóre li maltratá anim'a, si suspinele loru resuflá cu para de focu; iera lacremele a udatu cadavrele. —

In palatiu erá o lumina pe mésa, si Raresiu siedea inclestandu-si manele in peru. O infiorare cuprinse sufletulu lui, — jelea anim'a lui. —

— Seraca Moldavia! scumpu platesci tu pe domnitori! Sangele teu e lesne cá celu de mnielu nevinovatu! Ddieu a vrutu se-ti fia resbunarea mai grozava decum am dorit'o eu. — Fire-ar intru fericirea ta viitória, — si fire-ar balaurulu tierei saturatu cu atat'a préda!

XVII.

Curieriulu Sultanului.

Raresiu in acestu modu dupa 3 ani si jumetate se asiedià adouór'a pe tronulu Moldaviei. — Pe Petru Barticu 'lu puse hatman, — iera pe Grozea 'lu denumì de vornicu, cum erá mai nainte. —

Principele peurma tramise dupa Elen'a si pruncii sei, cá se-i aduca din cetatea Ciceului. — Trei mile de pamentu a mersu si elu innaintea familiei, si câtu erá jelea de mare la despartîrea loru din Ciceu, atât'a erá acuma bucuri'a la intelnire. —

— Pe Raresiu inca nu l'a scuitatu Ddieu, si lasatu noroculu! graì princes'a sarutandu-i féti'a.

— Ddieu nu a vrutu, cá se ne despartîmu pentru totudeuna! si tat'a sarutà atunci pe pruncii sei de multu doriti. —

Imbratiosiarile cele ferbinti adeverià, ca bucuri'a palpita in anim'a loru; parea ca recastigara lumea intréga!

Principele, dupa intelnirea cordiala, demandà, cá se plece cu totii la Suceav'a. — Elen'a intrà in cetate la 25. Maiu. — Primirea familiei a fostu fórte stralucita; si se dusera toti dreptu in biserica, cá se dee multiamita lui Ddieu pentru viétia si recastigarea tronului. — Raresiu publicà peurma amnestia pentru toti aceia, carii parasira tiér'a de gróz'a lui, séu traiá prin ascunsuri: daruiá pe credintiosii sei dupa merite, si facù pasi la regele lesiescu, cá se redee pre prinsii dela Hotinu, carii mai remasera in potestatea regelui. — Unu ospetiu mare a incheiatu serbatórea. —

Rucsandr'a siedea lenga unu june, a numeo Joldea, pe carele 'lu primise Raresiu intra curtisanii sei pentru credinti'a tatalui junelui. —

— Si de se scia de ucigatoriulu lui Barbovschi? intrebà princes'a juna. —

— Elu a fostu ucisu de man'a lui Simeon parcalabulu, si aruncatu in apa; dar' si elu 'si capetà resplata drépta, fù spintecatu de furi'a poporului. —

Raresiu se sculà si tienù unu toastu in onórea aceloru oficieri moldoveni, carii mai remasera din presiediulu lui din Ciceu. — Óspetii 'i secundara cu „se traiésca!"

Rucsandr'a erá reu dispusa; cugetulu ei erá ocupatu cu mórtea hatmanului ucisu; si pe féti'a ei se vedea urmele patimei de amóre. Tocm'a 'si renvieasc ideile despre minutele, ce le petrecù ea cu Barbovschi in gradina la despartîrea, ce amoresulu i-o dîse, ca póte fi eterna.

Princesa! fi voiósa, tronulu e recastigatu! 'i graì Joldea, unu fetioru tineru cá de 24 de ani, subtîre cá unu

rosmarinu, rumenu la fétia, si cu ochii lucitori, ce se vedea cá nesce stele sub genele-i si sprencenele-i minunate.

— Ce e tronulu pentru mine?! 'i respunse Rucsandr'a. Eu numai o anima sincera am doritu in lume, o anima numai, si inca nici acést'a mi-a dat'o Ddieu!

— Celu ce a recastigatu tronulu, vá puté recastigá si anima. — Lui Ddieu suntu de a se multiami tóte!

Tinerulu priviá cu condurere spre Rucsandr'a, si cercá cuvinte cá se o mengaie. —

— Se credi princesa! inca poti aflá o auima sincera.

Si atunci Joldea cu unu surisu placutu pe buzele-i rumene, ce le acoperiá mustetiele junetiei, tandre si mandre, cá si candu li-ar fi facutu unu sugrafu cu pén'a sa de arte, 'i se inchinà, cá si candu ar fi promisu si elu o anima sincera.

O cautatura fara interesu 'i fù resplat'a mengaierei. — Anim'a Rucsandrei cu multu e mai rece si séca de amóre nóua, decâtu fantasi'a tinerului. O durere lunga nu póte se faca asia curendu locu unei placeri de amóre noua in anim'a sincera a fetisiórei triste.

— Se credi, se credi princesa! adeverì Joldea. — Inca mai poti aflá anima sincera.

Rucsandr'a se facù ca nu-lu pricepe, si-si intórse fét'a catra tatalu-seu. — Sabi'a cea turtita e dejá redicata, acum nu vei dîce, ca visulu mamei e desiertu . . . au nu Sultanulu fù soldatulu celu necunoscutu?

Raresiu zîmbindu 'i sarutà fruntea; elu siedea de drépt'a ei. —

Joldea siedea uimitu, si rosîse la fétia, cugetandu ca pre indresnetiù se aretà catra princesa, si se temea, ca nu cumva se o fia vatematu. In anim'a lui insc recél'a ei implantà o sagéta, ce o simtiá, o sagéta de amóre. — Tinerulu incepù a fi distrasu de fantasiele sale, si cugetulu lui se ocupá cu ideile fericirei. —

— Dómne! unu curieru dela Sultanulu! insciintià unu aprodu. —

— Se vina! dîse principele, si turculu intrà.

Raresiu deschide stafet'a si cetesce.

„Revolutiunea din Ardélu sub Mailatu graséza nentreruptu; eu nu mai potu se suferu inganfarea lui. Tu se-ti castigi óstea si se treci curendu in Ardélu, cá se-lu infrenezi. — Asemene am demandatu si lui Radu din Romani'a. — Cuciucu-bei 'si vá uni óstea turcésca cu a vóstra, cá se sferimati pe Mailatu." —

De din josu erá subscrisu Sulimanu II!

Raresiu se bucurà, pentruca nutriá in anim'a sa o mania mare asupr'a lui Mailatu.

— Ddieu 'mi aduce pe toti la mana! grai Raresiu. Esilulu nu mi-a iertatu, cá se cunoscu intrigele din Ardélu; le voiu taiá cu spad'a, cá se cunoscu simburele loru. —

— In tómn'a anului, candu ai plecatu la Tiarigradu — incepù Elen'a a povesti, pentruca ea din Ciceu tóte le

sciá, — Stefanu Mailatu si Emericu Balasia, ducii din Ardélu, parasira pe Ionu Zapolya si trecura in partea lui Ferdinandu d'antaiu. — Acesti doi domnitori purtá numele de regii Ungariei. —

— Ce causa putea avé ei, cá se fia porfidi lui Zapolya? intrebà principele cu curiositate.

— Mailatu a cerutu dela Sulimanu, cá se-lu puna pe elu de rege in Ardélu; dar' imperatulu turcescu a tramisu rugarea in man'a lui Ionu.

— Si cá se scape de perichiu, — observà Grozea, — elu s'a datu catra Ferdinandu. — Lucru usioru. —

— Si Zapolya celu inganfatu si tare nu-i póte infrená? intrebà Raresiu.

— Ionu venise la Ardélu, tienù íu 23. Aprilie adunare in Turd'a, si-i condemnà spre mórte. Balasia, carele se símtî nevinovatu, cerù gratîa, iéra Mailatu a fugitu in cetatea Fagarasiului si s'a inchisu in ea. — Peste cateva luni, Ionu Zapolya a muritu.

— Si ce-a muritu mai nainte de a infrange pe Mailatu?! intrebà Raresiu, si rise de naivitatea sa.

— Dupa mórtea lui Zapolya, — continuà princes'a, — ardelenii iéra pe ei amendoi 'i alesera de duci. — Inse Mailatu, desi remase dela Zapolya unu pruncu Ionu Sigismundu de rege, si desi Sultanulu a demandatu, cá se-lu recunósca tiér'a de rege: totusi s'a redicatu cu arme improtiv'a lui, cá insusi se se faca rege.

In acestu modu povestiá princes'a intemplarile din Ardélu, si Raresiu 'si cunoscea acum'a rol'a, ce o avea fétia cu Mailatù usurpàtoriulu. —

— Fetiori! la lupta noua, cine 'mi urméza? graì principele catra militarii, ce se ospetá la mésa lui. —

— Vomu merge cu totii! respunsera ei.

— Nici eu voiu remanè a casa! observà Joldea. —

Ospetiulu se gatà, si Raresiu incepù a-si stringe óste.

XVIII.

„Nefericita di!“ eschiamà Mailatu.

Petru a trecutu Carpatii in fruntea óstei sale, iéra Radu 'si tramise generarii. — O armata unita cá de 60,000 de romani grabiá catra cetatea Fagarasiului.

Mailatu esî cu mania in calea inimicului, si in 27. Juniu se intelnira taberele inimice, si dedura resboiu crancenu la olalta, nu de parte de Fagarasiu. —

Amendoue partîle se luptara cu iroicía; inse mai tardîu Mailatu fù silitu se concéda loculu luptei, si se se retraga batutu in cetáte. Acì erá unu castelu intaritu bine prin spoliele lui Gritti.

Armatele principiloru romani se impreunara cu Cuciucu-bei, si impresurandu Fagarasiulu incepura a bombardá. Mailatu 'si schimbà acuma pusetiunea, ce o avea Raresiu in Ciceu.

Raresiu batù cetatea o luna fara succesu; pentru ca Mailatu se putea aperá pre bine. Principele inse nu putea se astepte multu; dar' si Mailatu se urise, si ar fi fostu gat'a se predee cetatea cu conditiuni onorabile.

— Acestu omu inganfata me supera atât'a; elu trebuie se se predee, elu trebuie se cada victima ori cum!

Raresiu erá vulpe mara fétia cu inimicii sei, si multu se cugetá, cá se aduca in cursa pe usurpatoriu.

— Se mergi, — dîse Raresiu catra Joldea, — se mergi in cetate cá si parlamentariu, se-i spuni lui Mailatu ca-i dau terminu de 24. de óre, cá se se cugete pentru predarea cetatii; séu ca voiu ordiná asaltu, si de cumva vá intrá óstea nóstra acolo, nu vá dá gratia nici unui sufletu de omu. Se mergeti si voi! — demandà Raresiu duoru aprodi.

Joldea luà stégu albu cu sine, — si plecara toti trei in cetate. Bucinulu vigiliei ardelene dá semnulu, ca vinu parlamentari. Siese husari se tramisera spre intempinare si portare pana la murii cetatii. Atunci legara ochii parlamentariloru romani, si - i dusera pana in palatiu la Mailatu. —

Cuvintele lui Raresiu se referara; ele fura cá atâte junghiuri in anim'a ambitiosului usurpatoriu.

Ha, ha, ha! eschiamà elu pornindu prin chilia. — Si ce mai vre Raresiu! Misicarea lui erá plina de patime, intonarea de ironia. — Asia-mi trebuie, Raresiu a fostu pe man'a mea in Ciceu, si eu nu l'am ucisu cá pe o vita.

Am lasatu se mai scape din cuibu sierpele, ce m'a musicatu de atâteori!

Atunci Mailatu, asiediandu-se pe unu scaunu si mutandu-si manteu'a cu sinóre de auru de pe unu umeru pe altulu, lovì cu sabi'a in pamentu; si strigà: Mailatu nu se preda, mai voiesce se cada murii cetatii pe umerii lui, inca si acestea-i vá aruncá de pe sine! —

Elu batù clopotielulu, si unu argatu se ivì.

Unu pocalu cu apa, se me stemperu! demandà elu si 'si sucì mustetiele lungi, ce le lasase dupa mod'a magiara cá se ajunga pana la urechie.

Domnule! graì Joldea — o óstea mare ti-a impresuratu cetatea; moldovenii si muntenii suntu impreunati cu turcii. — Crutia-ti ómenii, aibi jele chiaru si catra murii cetatii, se voru superá, candu voru cadé in ruina.

— Nu, nu, spuneti lui Raresiu, ca Mailatu nu se preda! si atunci li facù unu semnu, cá si candu li-ar dice, se plece.

Husarii 'i legara iéra la ochi si 'i petrecura afara din cetate.

Vorbele rebelului se citara lui Raresiu, si acest'a se infurià mai tare.

— Nici unu minutu a intardiá! óstea se se gatésca de bombardare sî asaltu! demandà Raresiu si pornì printre corturi.

Unu sgomotu, unu strépetu de arme se audiá in óstea impresuratóre. Ostasîmea se puse in linia de bataia, tunurile se incarcara.

Mailatu se suì pe murulu cetatii, cá se tiena o revista asupra pusetiunei inimicului. O scena infioratóre vedea innaintea sa; si acestu prospectu 'i stramutà cugetele si anim'a. Elu se vedea pe sine insusi cadiutu in manele lui Raresiu, si acestu presimtiu 'lu descuragià, cá se respunda la ori ce atacu alu inimicului. —

— O intriga cu succesu bunu, si eu voiu fi scapatu! cugetà Mailatu. — Raresiu trebuie se se rentórca a casa la vorbele mele de impacare . . . ha ha ha impacare. —

Nici nu asteptá cá se desurga cele 24 de óre, si se cugetà, cá se mérga iususi se vorbésca cu Raresiu. Acést'a erá altumintre de demustrare de curagiu, si — ca do Raresiu nu se teme.

Calarii tramisi adusera scirea dela Raresiu, ca 'lu primesce, si 'i garantéza nevatamarea persónei. Si Raresiu singuru vedea lips'a unei conferintie pentru pace. —

Sórele erá spre apunere; Mailatu cu Bornemis'a, urmatu de 50 de voinici, plecara in taber'a lui Raresiu. — Acest'a vediendu venirea loru, li esî de departe cu suit'a sa innainte, si 'i intimpinà cu bucuria.

— Se fii binevenitu! 'lu salutà principele, si 'lu apuca de mana. —

— Bine te-am aflatu! respunse Mailatu, si 'lu strinse

de mana. — Aceste dóue mani, deatâteori inimice, dóra voru legá adi amicétia eterna. —

— Fii incrediutŭ, ca o dorescu din anima. Raresiu iubesce pacea, si in ea pe amicii sei.

— Aci e Bornemis'a, — unu boieriu de frunte in tiér'a nóstra, — recomendà Mailatu; iéra Raresiu 'lu bineventà.

— Ce pecatu, — continuà principele, — ca aceste tiere si vérsa sangele intra sine. Óre nu am puté fi noi la olalta cá crestini?! —

— Si totusi Raresiu vine intru apararea semilunei! observa Mailatu si rîse. —

— Intra asiá imprejurari nu se póte altucum. — Candu am vorbitu eu, si candu se putea, nu m'a ascultatu nime. — Atunci dara asiá erá imprejurarile, cá Zapolya in favorea turcului se fia in contr'a mea. —

Ei intra discursu ajunsera in tabera si intrara in cortulu principelui moldovénu. Acestu cortu stetea in partea cetatii de catra nordu; muntenii lui Radu facura castre de catra médiadi; iéra Cuciuc-bei stá de catra apusu.

— Aci e cortulu meu! intra'! dîse principele, si Mailatu pasî innainte.

Cortulu erá de panza si stetea pe siepte cornuri; panz'a dinlaintru erá imbracata cu decoratiuni de catifea si matasa; din centrulu cortului depindea unu candelabru pentru multe lumine; de drépt'a erá icón'a maicei precu-

rate, ier'a de steng'a aternate mai multe feliuri de arme a le lui Raresiu. Imprejuru erá sofe scunde si late, unde si unde câte o perina, càci aceste erá paturile pentru principele si doi credintiosi a-i lui.

Raresiu oferì atunci scaunele la més'a din medilocului cortului, si se puse si elu de-aprópe de cei doi óspeti de frunte.

Joldea! mai nainte de tóte vei ingrigì, cá se avemu cina buna, mancari moldovenesci; ne vá cercetá si Cuciuc-bei cu generarii lui Radu. —

Ochii lui Mailatu cautá imprejuru, si se vedea pe fétia-i o ingrigire, cá si candu nu s'ar aflá bine. Raresiu se simtiá domnulu pusetiunei. Doue anime asia diferite.

Militarii lui Mailatu odihniá la usi'a cortului, cá se fia gat'a spre dispositiune; moldovenii 'i primiá cu amicétia si placere, li impartiá lucruri, ce nu avea ei in cetate.

— Si ce indemnu te-a adusu in contr'a mea? intrebà Mailatu dupa o tacere profunda.

— Voi'a aceluia, carele m'a renaltiatu pe tronu, — respunse Raresiu. Ardélulu e sub cadinti'a fiului lui Zapolya, cá rege; Sulimanu vrea se-i sustiena tronulu si pórta resboiu asupra usurpatoriului de tronu, séu macaru numai de titulu de rege. Tu ai revoltatu cá se fi rege; umilinti'a numai 'ti póte castigá grati'a lui Sulimanu; trebuie se te inchini Isabelei si fiului ei, si se te desparti de Ferdinandu. — Nu-ti aduci aminte? Zapolya te-a pusu de prefectulu Transilvaniei, si tu vrei se resipesci pe fiulu lui.

— Buna prelegere! respunse prefectulu, — cá la pruncii acei, pe carii 'i ocaresce invetiatoriulu, — ha ha ha, si se silia se-si ascunda necasulu, ce -lu atîtiá ambitiunea lui, si de e Sultanulu celu mai mare, ce cere dela mine?

— Se te apleci lui Ionu Sigismundu si se - lu cunosci de regele teu; se stingi revolutiunea, si se nu usurpezi titlulu de rege; se predai cetatea si se nu mai redici arme in contr'a lui. Elu cere putienu — continuà Raresiu; — de asiu fi eu Sulimanu, asiu cere mai multu. — Inchina-te, si ti-ai scapatu viétia!

— Se facemu dara conditiunele de pace — pretinse prefectulu.

— Se facemu! aprobà Raresiu, si scóse o hartia, cá se se scrie tractatulu. —

Dupa discurse si desbateri conditiunile se subscrisera, iéra Raresiu si Mailatu dedura man'a cá amici.

Mailatu remase tristu, si Raresiu voiosu; de pe fetiele loru putea cunósce, carele a castigatu mai multu. Prefectulu multu se mustrá pe sine.

— Ce se facu? — cugetà elu; — Isabela 'mi e in contra, Sultanulu m'a urîtu; Ferdinandu nu 'mi ajuta; alti inimici me 'mpresóra. Se am barem viéti'a si se remanu prefectu!

Raresiu 'si mai stemperase mani'a asupr'a lui, si vediendu ca ajunse la scopu, si prin acést'a se insinuéza si mai bine la imperatulu turcescu, se bucurà fórte. Dar

totusi cu atât'a nu se simtiá destulu resbunatu a supr'a prefectului Transilvaniei. —

Cateva tunuri se descarcara cá semnu de incheiarea pacii si bucuria. — Beiulu turcescu si generarii munteni ajunsera pe cina; — si music'a incepù a resuná in castrele lui Raresiu.

O cina delicata se asternuse pe mésa principelui, ier'a óspetii incepura unu discursu amicabilu. Raresiu 'i petrecea multu cu aventurile sale cu calugerulu dela manastirea Bistritiei, si si cu pescarii. Turculu mai cu placere vorbiá despre haremulu seu, amusandu pe óspeti cu ideile asiatice si fantasi'a via de o amóre la Bosporu. —

Catra capetulu cinei intrà canteretiulu principelui. Unu tieganu micu, cu o fisionomia arabica, 'si acordà cóbs'a si gûtulu, si incepù a cantá nesce cantece vechie din Moldovi'a, acompaniandu-le cu music'a sa plina de melodie. — Canteculu erá o balada despre Bogdanu voda.

Bornemis'a siedea tristu si tacutu, Mailatu 'si facea voia, dar' mai multu de sila; ceialalti erá mai bine despusi, si candu incepura a acompaniá pe canteretiu cu unu tonu de basu, lenga cortu se audî unu strépetu de arme si alarma.

Câteva pocniture de pusce 'si aruncara glónticle prin panz'a cortului, si trecura pe lenga candelabru cá nesce musce retacite.

— Tradatoria! perfidia! strigà Raresiu.

— Dómne! óstasii lui Mailatu incepura atacu! insciintià unu moldovénu. —

Óspetii pusera man'a pe scaune, cá si candu la timpu de lipsa s'ar aperá cu ele. Bornemis'a ametî de frica, iéra Mailatu galfedî cá cér'a!

— Fetiori! nu ve lasati! strigà principele, si in catev'a minute ostasii din suit'a prefectului fura ucisi. —

— Spune! acést'a e amicéti'a legata inca in sér'a acést'a? intrebà Raresiu, lovindu-lu cu conditiunele de pace peste nasu. Prindeti-lu! demandà aprodîloru, — si prefectulu dupa ce se aperà câtva cu spadà, se dedù prinsu. —

Bornemis'a tocm'a se desteptà din letargi'a sa, si cercandu a-si saturá furi'a sa cu sange, la demandarea lui Raresiu fù descapetienatu.

— Punetîlu in feru, cá se-lu tramitu Sultanului, se faca elu insusi judecata asupr'a lui.

— Nefericita dî! eschiamà Mailatu, cuprinsu cu manele in feru, si redicandu-si ochii catra ceru — 29. Juliu!

Beiulu turcescu primì pe Mailatu in posesiunea sa, cá se rentórca cu elu la Tiarigradu.

Manedî-si redicara toti taberile si pornira indereptu. — Aceste armate lasara suvenirile cele mai triste pentru Ardélu. —

Invasiuni de aceste mai repetî Raresiu in Ardélu, si silì pe locuitorii, çá se tramita tributulu Sultanului; iéra acest'a pretinse rentarirea posesiunei lui in Ciceu, — inse magiarii, cá se prepadésca cuibulu de operatiune alu lui Raresiu, stricara Ciceulu pana la pamentu.

XIX.

Mórtea lui Raresiu.

Dupa rentórcerea lui Raresiu din Ardélu Joldea pentru meritele sale fù redicatu la rangu mai naltu in curtea principelui. — Curagiulu, credinti'a si aderinti'a lui catra famili'a domnitoria castigara simpati'a principelui.

Numai Jliasiu si Stefanu, fratii Rucsandrei, nu-lu putea suferi, póte pentruca erá istetiu, blandu si frumosu, séu dóra prevediendu in elu unu barbatu ageru, se temea, cá nu cumva dupa mórtea tatalui loru se li rapésca tronulu, si din caus'a acést'a ei desbatea pe sora in totu modulu de a simpatisá cu Joldea.

Rucsandr'a inse incepù a se dedá cu lingusîrile tinerului mandru, si a seuitá cu totulu pe Barbovschi. Nici e ea de a se acusá, hatmanulu e dejá mortu de cativa ani. Inca putiene amóresc 'plansera pe amanti inca si dupa mórte, cá si Rucsandr'a. De ar fi amórea totu deun'a asiá sincera si curata, cá in princes'a juna, ar face viéti'a de totu fericita in lume; dar' ea nu cutezá a se dá pe fetia cu a dou'a amóre a ei. —

Joldea se preamblá odata calariu in haine militaresci pe lenga curtea principelui din Suceav'a; — Murgu-l riuchezá sî asverliá; nu voiá se tréca mai de parte. Tropotulu insielà pe Rucsandr'a la férèstra, si ea din nebagare séma 'si scapà buchetulu de flori, ce inzestrá peptulu ei celu albu si plinu.

Junele observà caderea floriloru, se scoborì de pe calu si luandu buchetulu, fugì cu elu. — Rucsandr'a devenì in perplesitate, si retragendu-se dela férèstra, murmarà, cá si candu ar fi maniósa.

— Ce causa ai, de fugi asiá spariósa dela ferèstra? intrebà mam'a Rucsandrei.

Fét'a respunse adeverulu, — dar' Jliasiu, fratele ei mai mare, audîndu de numele lui Joldea, se inversiuná, cá si candu ar fi auditu, ca vinu tatarii in tiéra.

— Nu, nu, tu n'ai nemic'a in contr'a lui — observà Elena; — elu o bravu, s'a purtatu fórte bine in resboiu cu tatalu teu. —

— E unulu dintra boierii de frunte, si cu credintia catra tronulu nostru! observà Rucsandr'a.

— Si de i-ar stá in putere, cu credintia catra tronulu seu! reflectà Jliasiu. Cu de buna sém'a elu e adi in loculu hatmanului. . . . .

Nu vreu se-mi dau anim'a in perichiu, cá se mai fia odata nefericita. Mai curendu are elu causa se fia superatu pe mine, chiaru candu ar sci ca 'lu iubescu. —

Usi'a se deschide, si Joldea intra. — Jliasiu cum 'lu vediù, intrà in alta chilia. —